

ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ З КОРОЛІВСТВА САУДІВСЬКА АРАВІЯ, ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ ТА ДЕРЖАВИ КАТАР В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Н. М. Гавриленко, завідувач відділу нових викликів центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

І. В. Ус, к. е. н., головний консультант відділу нових викликів центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

А. В. Бобровицький, к. геогр. н., головний консультант відділу нових викликів центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

Розглянуто підходи до інвестування Королівством Саудівська Аравія, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Державою Катар у економіку інших держав та запропоновано пріоритетні сектори для залучення їх інвестицій в економіку України.

Висновки та рекомендації

1. Протягом останніх декількох років спостерігається тенденція до нарощування інвестицій з боку Королівства Саудівська Аравія, Об'єднаних Арабських Еміратів та Держави Катар у економіку інших держав. Враховуючи це, Україні слід сформувати сприятливі умови для прямих інвестицій з цих держав (форма інвестування, яка відповідає державним стратегіям цих країн, визначеним їх політичними системами).

2. Міністерству економіки України, Міністерству аграрної політики та продовольства України, Міністерству закордонних справ України доцільно визначити пріоритетні сектори та напрями економіки для залучення інвестицій з Королівства Саудівська Аравія, Об'єднаних Арабських Еміратів та Державою Катар.

3. Урядовому офісу із залучення та підтримки інвестицій «UkraineInvest» опрацювати потреби провідних держав Перської затоки для ефективного залучення інвестицій з них.

Обґрунтування

1. Загальна інформація щодо політики інвестування

Основними інвесторами Королівства Саудівська Аравія, Об'єднаних Арабських Еміратів та Держави Катар є державні інституції або приватні корпорації,

уповноважені державою. Тому співпраця в інвестиційному співробітництві на державному рівні є основою успіху у залученні інвестицій з цих країн.

Королівство Саудівська Аравія

Державний інвестиційний фонд Королівства Саудівська Аравія має широку географію інвестицій¹. Він інвестує у Північній Америці, Європі, Азії, Латинській Америці та Африці. Крім того, цей фонд має порівняно диверсифікований портфель інвестицій, які направляються в охорону здоров'я, технології, нерухомість, інфраструктуру, побутові послуги, транспорт та інші стратегічні галузі.

Серед іншого інвестовано у такі компанії, як AccorInvest Group (власник і оператор готелів з Люксембургу), Babylon Health (компанія з надання медичних послуг з Великої Британії), Jio Platforms Ltd. (технологічна компанія з Індії, яка є найбільшим оператором мобільної мережі в цій країні), Lucid Motors Inc. (виробник електромобілів із США), Magic Leap Incorporated Company (технологічна компанія з США, яка випускає віртуальні дисплеї), Softbank Group Corp (японська телекомунікаційна і медіа корпорація, третій за величиною стільниковий оператор Японії), Uber Technologies Incorporation (технологічна компанія з США), Blackstone Group (компанія з управління альтернативними інвестиціями з США) та Reliance Retail (найбільша торговельна мережа в Індії).

Крім того, Державний інвестиційний фонд Королівства Саудівська Аравія виступає партнером з фондами по залученню інвестицій до Бразилії (Investment program in Brazil), Франції (French Private Equity Investment) та Російської Федерації (Russian Direct Investment Fund).

В частині співробітництва з Russian Direct Investment Fund повідомлялось про плани Державного інвестиційного фонду Королівства Саудівська Аравія інвестувати у різні проекти в Російській Федерації приблизно 10 млрд дол. США².

Також особлива увага приділяється інвестиціям, направленим на забезпечення продовольчої безпеки Королівства Саудівська Аравія. Державний інвестиційний фонд володіє Саудівською компанією з інвестицій у сільське господарство та тваринництво («Saudi Agricultural and Livestock Investment Company», надалі – SALIC), яка забезпечує продовольчу безпеку, в тому числі шляхом інвестицій в інші країни. Складовою діяльності цієї компанії є інвестиції у міжнародні компанії, які займаються купівлею зернових та продовольчих товарів. При цьому пріоритетними ринками купівлі цих товарів визначені Україна, Канада, Індія, Бразилія, Австралія та Велика Британія. У 2020 р. SALIC спільно з компанією «Бахрі» («Bahri») заснувала Національну зернову компанію («National Company for Grains»), першим проектом якої стала побудова елеватора в місті Янабу для прийому зернових переважно з України.

Протягом найближчих років SALIC планує постачати більшу кількість основних товарів через свої міжнародні інвестиції та працювати над підвищенням операційної ефективності існуючих інвестицій на додаток до розвитку своїх зв'язків з провідними світовими компаніями з торгівлі зерном та харчовими продуктами. Компанія також планує розширити місцеві та міжнародні інвестиції відповідно до своєї стратегії, включаючи інвестиції в сільськогосподарські технології, спрямовані на раціоналізацію споживання води, підвищення виробництва, ефективності та

¹ Див. URL: <https://www.pif.gov.sa/en/Pages/OurInvestments-Map.aspx>

² Див. URL: https://rdif.ru/Eng_fullNews/1481/

збереження навколишнього середовища.

Об'єднані Арабські Емірати

Протягом останніх років Об'єднані Арабські Емірати суттєво збільшили власні ПІІ до інших країн світу.

Якщо в 2011 р. загальний обсяг ПІІ з ОАЕ становив 2,2 млрд дол. США, то в 2019 р. він склав 21,2 млрд дол. США, а в 2020 р. – 18,9 млрд дол. США³. Серед провідних світових інвесторів у 2020 р. ОАЕ займали 13 місце⁴.

Інституціональною специфікою інвестування Об'єднаних Арабських Еміратів в інші країни є те, що значною мірою воно здійснюється через суверенні фонди, які належать еміратам Об'єднаних Арабських Еміратів. Насамперед слід виділити суверенні фонди з емірату Абу Дабі («Abu Dhabi Investment Authority»⁵) та «Mubadala Investment Company»⁶) та емірату Дубай («Investment Corporation of Dubai»⁷), які мають значну географію інвестицій. Так, «Mubadala Investment Company» інвестував у понад 50 країн світу та має свої офіси у Лондоні, Ріо-де-Жанейро, Москві, Нью-Йорку, Сан-Франциско та Пекіні. «Investment Corporation of Dubai» інвестував у 85 країн світу.

«Mubadala Investment Company» здійснює ПІІ насамперед у лідируючі на ринку підприємства напівпровідників, енергетики та хімічних речовин. Також «Mubadala Investment Company» інвестує у швидкозростаючі, високоприбуткові компанії у різних секторах, з акцентом на літакобудівних компаніях. Крім того, здійснюються інвестиції у нерухомість та інфраструктуру. Пріоритетами ПІІ «Investment Corporation of Dubai» є сектор транспортних перевезень, банківські та фінансові послуги, нафтогазова промисловість, нерухомість та готельні мережі.

В географічній структурі інвестицій «Mubadala Investment Company» провідне місце займає Північна Америка (38 % від усіх інвестицій), в той час, як на внутрішні інвестиції припадає 28 %⁸. Інвестиційна програма цього фонду по Російській Федерації та іншим країнам СНД складає 6 млрд дол. США⁹.

З моменту виходу на ринок Російської Федерації у 2013 р. «Mubadala Investment Company» створила портфель з близько 50 інвестицій до РФ в такі сектори, як інфраструктура, нерухомість, виробництво товарів, банківська справа та технології. До них входять частки у таких компаніях: «Sibur» (нафтохімічна компанія); «Portenergo» (компанія з надання послуг з перевалки вантажів у морському порту «Усть-Луга»); «Professional Logistics Technologies» (компанія здійснює інвестиції у складський сектор комерційної нерухомості та є власником транспортно-логістичних центрів); «Pulkovo» (міжнародний аеропорт у м. Санкт-Петербург); «World Class» (мережа фітнес-центрів в Російській Федерації та країнах СНД); «Galeria» (торговельно-розважальний центр у м. Санкт-Петербург); «Elbrus Capital» (інвестиційний фонд); «UFC» (проведення турнірів по боям без правил); «Deliver» (компанія з експедиторських послуг); «Ivi» (компанія з прокату кінофільмів); «VPE Capital» (компанія з управління активами); «AliExpress Russia»

³ Див. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/united-arab-emirates/direct-investment-abroad>

⁴ Див. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat46_en.pdf

⁵ Див. URL: <https://www.adia.ae/>

⁶ Див. URL: <https://www.mubadala.com/en>

⁷ Див. URL: <https://icd.gov.ae/>

⁸ Див. URL: <https://www.mubadala.com/en/what-we-do>

⁹ Див. URL: <https://www.mubadala.com/ru-en/home>

(платформа з електронної торгівлі в РФ); «Zettek» (виробник засобів особистої гігієни).

У 2020 р. ПІІ ОАЕ у Республіку Білорусь склали 19,4 млн дол. США, а загальний обсяг накопичених інвестицій ОАЕ в білоруську економіку склав понад 320 млн дол. США¹⁰. Одним з основних інвесторів з ОАЕ в Білорусь є девелоперська компанія «Emaar Properties». На початку жовтня 2020 р. ця компанія розпочала проект по будівництву на 900 га землі в Мінську житлових комплексів, виставкового центру, міжнародного торговельного центру, офісних будівель, ІТ-університету та іншої комерційної нерухомості¹¹. Пізніше було розширено площу під забудову до 1040 га, а загальна сума очікуваних інвестицій була задекларована на рівні 4 млрд євро.

Держава Катар

Інвестиції в інші країни в Катарі переважно здійснюються через суверенний фонд «Qatar Investment Authority»¹². Цей фонд інвестував понад 400 млрд дол. США у більш ніж 40 країн.

Найбільші інвестиції у розмірі 40 млрд дол. США були спрямовані у економіку Великої Британії, серед яких слід виділити частку у Лондонській фондовій біржі (фонд «Qatar Investment Authority» є другим за розміром акціонером з часткою у 7,06 %¹³). У США та Францію інвестовано по 30 млрд дол. США, у Німеччину – 25 млрд дол. США.

За різними оцінками інвестиції до РФ складають приблизно 13 млрд дол. США¹⁴. Насамперед вони включають пакет у 19,5 % акцій «Роснефти», найбільшої російської нафтової компанії. Крім того, «Qatar Investment Authority» інвестував 500 млн дол. США в російський державний банк ВТБ у 2013 р., а також купив частку в аеропорту Пулково в Санкт-Петербурзі в 2016 р.¹⁵

В Республіці Білорусь Держава Катар інвестувала 200 млн дол. у будівництво готельного комплексу «Marriott Hotel» та побудувала спортивно-оздоровчий комплекс Falcon Club на земельній ділянці у майже 2000 квадратних метрів¹⁶. Крім того, представники Торгово-промислової палати Катару висловлювали зацікавленість у інвестуванні в білоруську сферу туризму та сільськогосподарські підприємства¹⁷.

Основні інвестиції «Qatar Investment Authority» направляються у 8 сфер, а саме: нерухомість (з акцентом на складах, центрах обробки даних і наукових об'єктах); інфраструктура (з акцентом на інвестиції в інфраструктуру, що приносить дохід, комунальні послуги та транспортну інфраструктуру в усьому світі); технології, медіа та телекомунікації (з акцентом на інформаційних технологіях та комунікаційних послугах); охорона здоров'я (з акцентом на інвестиції в компанії, які займаються виробництвом медичного обладнання, а також фармацевтичні, біотехнологічні та наукові компанії); фінансові інститути (з акцентом на інвестиції у фінансових установах по всьому світу, від традиційних банків і страхових компаній до розробників фінансових технологій); роздрібна торгівля та виробництво споживчих товарів (з акцентом на харчових та сільськогосподарських товарах); промисловість і

¹⁰ Див. URL: https://uae.mfa.gov.by/en/bilateral_relations/UAE/economy/

¹¹ Див. URL: <https://www.cerhahempel.com/blog/real-estate-insider/standard-titel-5>

¹² Див. URL: <https://www.qia.qa/en/Pages/default.aspx>

¹³ Див. URL: <https://www.marketscreener.com/quote/stock/LONDON-STOCK-EXCHANGE-PLC-4005918/company/>

¹⁴ Див. URL: <https://gulf-times.com/story/693146/Amir-Qatar-invests-over-13bn-in-Russia-looking-forward-to-doubling-in-the-future>

¹⁵ Див. URL: http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1448324128&Country=Qatar&topic=Politics&subtopic=Fo_6

¹⁶ Див. URL: https://www.belarus.by/en/press-center/press-release/five-star-marriott-hotel-to-open-in-minsk-in-early-2016_i_32413.html

¹⁷ Див. URL: ¹⁷ <https://www.qatarchamber.com/qatar-belarus-business-council-reviews-investment-opportunities/>

матеріали (з акцентом на інвестиції в хімію, видобувні галузі, транспорт, капітальні товари, автомобілі, комплектуючі та суміжні галузі); фонди (з акцентом на стратегічних та довгострокових відносинах з провідними глобальними менеджерами з інвестицій, які можуть доповнити та розширити внутрішні можливості «Qatar Investment Authority»).

2. Перспективні сфери залучення інвестицій з Королівства Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Держави Катар в економіку України

Агропромисловий комплекс: відновлення іригаційних систем з метою створення зони гарантованого землеробства в південних областях України; розвиток тваринницької галузі – нащощування поголів'я худоби (молочне та м'ясо-молочне скотарство, вівчарство), садівництво та ягідництво промислових масштабів, виноградарство, розвиток енергоефективної інфраструктури транспортування та зберігання сільськогосподарської продукції, створення системи фінансування для розвитку малого та середнього фермерства та розвиток кооперативного руху в сільській місцевості.

Важка промисловість: інвестиційні проєкти з виробництва авіаційної техніки, транспортного машинобудування, кораблебудування, компоненти для розвитку залізничного транспорту (у тому числі спеціалізованих для перевезення корисних копалин), відновлення поставок автомобільних транспортних засобів (у тому числі подвійного призначення в ці країни), компоненти та складові для розвитку енергетичного комплексу; участь у розвитку аерокосмічної галузі країн Перської затоки; авіаційна галузь – спільне виробництво АН-132Д, АН-178, АН-148 та АН-158, які є конкурентоздатними у перевезенні вантажів та пасажирів у межах регіону.

Видобуток корисних копалин: спільне освоєння родовищ нафти і газу в Україні та офшорних зонах Чорного і Азовського морів, видобуток, збагачення та виробництво руд кольорових та рідкоземельних металів.

Енергетична галузь: участь у розвитку нетрадиційної «зеленої» енергетики, участь у відновленні та експлуатації парку теплових електростанцій, виробництво енергетичного обладнання для генеруючих потужностей в країнах Перської затоки та третіх країнах. Спільна підготовка та експорт до третіх країн рішень у галузі енергетики.

Транспортна інфраструктура: розвиток транспортних коридорів в Україні на умовах державно-приватного партнерства, освоєння та умовах концесії Дніпровського водного шляху, розвиток портового господарства України; участь у проєктах розвитку швидкісного залізничного сполучення в Україні на умовах державно-приватного партнерства, спільне виробництво та експлуатація морського наливного флоту суховантажів, пасажирських перевезень як лінійних, так і каботажних.

Туризм: розвиток туристично-курортної інфраструктури України з метою розвитку як рекреаційного, так і медичного туризму. Також слід реагувати на тенденцію зростання туристів з Аравійського півострова до українських гірськолижних курортів в Карпатах. Ураховуючи зацікавленість туристів з цих країн до придбання нерухомості в цьому регіоні, доволі перспективним виглядає залучення інвестицій у будівництво житлових комплексів.

Інвестування у фінансову галузь України: створення банків за участю арабського капіталу, міжбанківське співробітництво з метою надання короткотермінового інвестиційного кредитування промисловому комплексу.

Нафтохімія та дистрибуція нафтопродуктів: Україна зацікавлена у створенні сучасного нафтопереробного комплексу для забезпечення власним пальним та створення стратегічних запасів нафтопродуктів, експорту високоякісних нафтопродуктів та хімічної продукції, виготовленої з нафти, до третіх країн.

Телекомунікаційні технології: враховуючи задеклароване в своїх стратегіях прагнення фондів із Королівства Саудівська Аравія, Об'єднаних Арабських Еміратів та Держави Катар інвестувати у технологічні сфери, а також зростаючі позиції України у сфері надання комп'ютерних послуг (експорт яких з України за дев'ять місяців 2021 р. склав 2,1 млрд дол. США), доцільно активно залучати в цю сферу інвестиції фондів із зазначених країн.

Додаток

Інвестиційна взаємодія України з Королівством Саудівська Аравія, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Державою Катар

Частка інвестицій з Королівства Саудівська Аравія, Об'єднаних Арабських Еміратів та Держави Катар в економіці України є порівняно незначною. За даними НБУ прямі іноземні інвестиції станом на 30.09.2021 р. в економіку України з Королівства Саудівська Аравія склали 45,2 млн дол. США (0,07 % від загального обсягу ПІІ в економіку України), Об'єднаних Арабських Еміратів – 255,9 млн дол. США (0,42 %) та Держави Катар – 3,9 млн дол. США (0,006 %). Водночас у Україні існує певний досвід інвестиційного співробітництва окремо з кожною із країн.

Королівство Саудівська Аравія

Правову базу інвестиційної взаємодії становить Угода між Урядом України та Урядом Королівства Саудівська Аравія про сприяння та взаємний захист інвестицій, яка була ратифікована Законом № 1006-VI від 18.02.2009.

У вересні 2018 року провідна саудівська компанія SALIC через дочірню британську структуру уклала угоду про придбання вітчизняного агрохолдингу «Мрія». 2018 року після купівлі акцій своїх партнерів по консорціуму «United Farmers Holdings» та поглинання агрохолдингу «Мрія» загальний земельний банк компанії «SALIC» в Україні зріс до близько 200 тис. га угідь.

У лютому 2018 року ДП «Антонов», компанія «Taqnia Aeronautics», підрозділ саудівської «Technology Development and Investment Co», та WANAJ, філія SIPCHEM, підписали тристоронній Меморандум про взаєморозуміння з організації виробництва Ан-132¹⁸. Планувалося, що на першому етапі виробництва початкова партія серійних Ан-132 буде побудована на ДП «Антонов» у кооперації з TAQNIА та WANAJ. Наступні етапи передбачають створення виробничих потужностей на території Саудівської Аравії. В подальшому, реалізацію проекту було на деякий час призупинено. Водночас, за інформацією, розміщеною у ЗМІ, Україна та Саудівська Аравія можуть найближчим часом відновити програму зі створення малого транспортного літака¹⁹.

Крім того, у жовтні 2021 р. Укрексімбанк уклав Рамкову угоду з Saudi Exim Bank з загальним лімітом 25 млн дол. США для подальшого фінансування зовнішньоекономічної діяльності клієнтів банку. Угоду укладено з метою розширення співробітництва і розвитку міжнародної торгівлі між Україною та Королівством Саудівська Аравія. Вона сприятиме реалізації спільних проектів у різних сферах економіки та зміцненню торговельних зв'язків²⁰.

¹⁸ Див. URL:

https://biz.censor.net/news/3285357/plany_po_proizvodstvu_an132_v_saudovskoyi_aravii_priostanovleny_gendirektor_antonova; https://cfts.org.ua/spetsproekty/antonov_v_saudovskoy_aravii_chno_izvestno_o_samolete_an_132

¹⁹ Див. URL: [https://defence-](https://defence-ua.com/news/antonov_ta_saudivska_aravija_mozhut_vidnoviti_roboti_z_virobnitstva_an_132d_vzhe_v_tsomu_rotsi-4599.html)

[ua.com/news/antonov_ta_saudivska_aravija_mozhut_vidnoviti_roboti_z_virobnitstva_an_132d_vzhe_v_tsomu_rotsi-4599.html](https://defence-ua.com/news/antonov_ta_saudivska_aravija_mozhut_vidnoviti_roboti_z_virobnitstva_an_132d_vzhe_v_tsomu_rotsi-4599.html)

²⁰ Див. URL: <https://www.eximb.com/ua/bank/press/novyny-banku/eksimbank-saudivskoyi-aravii-vidkryv-ukreksimbanku-limit-na-25-miljoniv-dolariv.html>

Попри відсутність офіційної інформації стосовно військово-технічного співробітництва, відомі проекти, що фінансуються Аравійською стороною щодо проектування та виробництва ракетних комплексів ДП «Південмаш» та поставок озброєнь ДП «Луч» і автомобільної техніки подвійного призначення ПрАТ «АвтоКрАЗ».

Об'єднані Арабські Емірати

Правову базу інвестиційної взаємодії становить Угода між Урядом України та Урядом Об'єднаних Арабських Еміратів про сприяння та захист інвестицій, яка була ратифікована Законом № 1192-IV від 18.09.2003.

Під час візиту Президента України В. Зеленського до Об'єднаних Арабських Еміратів у лютому 2021 р. між Державним концерном «Укроборонпром» та компаніями EDGE Group та Tawazun Economic Council підписано угоди та договори з Tawazun Economic Council та EDGE Group про розширення військово-технічного співробітництва на загальну суму понад 1 млрд дол. США.

Катар

Правову базу інвестиційної взаємодії становить Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій між Урядом України та Урядом Держави Катар (Угоду ратифіковано Законом № 2691-VIII від 28.02.2019).

У рамках офіційного візиту Президента України В.О. Зеленського до Держави Катар в квітні 2021 р. було підписано договір про внесення додаткового вкладу від катарської компанії «QTerminals» за проектом концесії спеціалізованого морського порту «Ольвія». Підписання цього договору є важливим етапом в процедурі передачі порту в концесію, оскільки підтверджує фінансову спроможність концесіонера профінансувати весь розмір заявлених інвестицій у розмірі майже 140 млн дол. США²¹.

²¹ Див. URL: <https://mtu.gov.ua/news/32727.html>